

Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie

Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux

BULLETIN No. 20

OCTOBER 1959

Redacteurs { Apoth. P. vande Vyvere, Brugge
Rédaction { Dr. D. A. Wittop Koning, Amsterdam

INHOUD - SOMMAIRE : M. J. van den Berg, Uit Eindhovens historie,
G. J. Rehm, De Bredase apothekers, van de 15e- tot het begin van de
19e-eeuw, I.

UIT EINDHOVENS HISTORIE

Collega Aengenendt zond mij enige, onder bovenstaande titel verschenen, artikelen uit „Rooms Leven” van de hand van M. J. van de Berg.

Met toestemming van de schrijver mogen de op de pharmaceutische geschiedenis van Eindhoven betrekking hebbende passages hier volgen. Zij geven een zo typisch beeld uit de tijd, dat de levering aan de armen tegen een vast bedrag uitbesteed werd, dat opname hiervan in het bulletin mij wenselijk voorkwam.

D. A. Wittop Koning

Omstreeks het midden van de vorige eeuw waren er in Eindhoven vier apothekers, A. Vervoort, A. Beguin, W. Smits en de Wed. van der Dussen, die de zaak van haar overleden man schijnt voortgezet te hebben. Aan deze vier apothekers toch wordt door de Raad de levering van medicamenten voor de armen over 1849 opgedragen.

Vóór 1852 werd de jaarlijkse levering van medicijnen voor de armen in gelijke porties verdeeld over de in de stad wonende apothekers. Maar na 1852 werd dat anders. De Raad stelde jaarlijks een bedrag vast voor de te leveren medicamenten aan de armen „den tax van de pharmacopea”. Boven dat bedrag mochten de apothekers niet uitkomen en nu konden de heren inschrijven. De laagste inschrijver kreeg voor dat jaar de leverantie. De meeste apothekers waren het met de nieuwe regeling helemaal niet eens en de heren Beguin, van Bom, van de Ven en Rutten lieten de Raad dan ook weten dat ze niet van plan waren onder de nieuwe voorwaarden in te schrijven, maar zelfs onder de apothekers had je in die dagen al onderkruipers, want enkele dagen later kunnen regenten van de Algemeenen Armen met vreugde aan de Raad mededelen, dat apotheker Gruyters bereid is, de geneesmiddelen te leveren 10 % beneden het vastgestelde tarief. De andere heren apothekers wilden het toen ook voor dezelfde prijs

leveren, maar tot straf voor hun oorspronkelijke wederspanningheid mochten ze in 1852 niet meer mee doen. En nu zien we verder een stille strijd tussen de apothekers Beguin en van Bon aan de ene zijde en Gruyters, geflankeerd door de twee weduwen van der Dussen en Smits aan de andere kant. De beide eerste wilden leveren tegen de vastgestelde tax; het triumviraat Gruyters-van der Dussen-Smits blijft er 10 % onder, zodat deze jaar op jaar met de niet al te vette kluijf gaan strijken. Tevens blijkt uit het vermelde, dat we omstreeks 1850 vijf apothekers in deze stad vinden, want de heren van de Ven en Rutten waren de apothekers, onder wier namen de zaken der beide weduwen gedreven werden. Vijf was toch al genoeg en ik begrijp werkelijk niet hoe de heren in deze dagen, toen de mensen nog niet voor elk akkevietje naar de dokter liepen, de kost konden verdienen. Die boven geschetste toestand duurt tot 1862; dan blijken wij plotseling nog een apotheker Vrijman rijk te zijn. Hij woonde in de Vrijstraat. Deze man, gezien het groot aantal apothekers, dat zich in onze stad reeds gevestigd had, moest zich er in werken en daarom biedt hij het gemeentebestuur aan, de medicamenten voor de armen te leveren à 25 cent per recept. Raad en college van regenten sloegen eens aan het rekenen en de zaak kreeg haar beslag tot grote ergernis der overige apothekers. Vooral apotheker Beguin, welke in die tijd wel de voor naamste apotheek der stad bezat, zat de zaak dwars en in 1866 week hij dan ook Vrijman beentje te lichten door aan te bieden, de medicamenten te leveren à 24 cent per recept. Dat duurde een paar jaar, maar door de moordende concurrentie was er voor de apothekers aan de pharmacopea pauperum geen cent meer te verdienen en daarom lieten ze Raad en Armbestuur weten, dat ze er niets voor voelden, om de medicijnen per recept te leveren; en dadelijk neemt Vrijman zijn kans weer waar

KRING VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE PHARMACIE IN BENELUX

Verslag over de werking van de Kring gedurende het jaar 1958

De voorjaarsvergadering vond plaats te Bergen op zaterdag 10 en zondag 11 mei 1958, onder beschermheerschap van Dhr E. CORNEZ, gouverneur van Henegouwen en van Dhr Procureur des Konings SCHMIT, met medewerking van de heren professoren WATTIEZ, LEFÉBURE en ARNOULD en onder de auspiciën van de Raad van de Orde van de Apothekers van Henegouwen. Apoth. BRASSEUR, inrichter van het Congres, verwelkomde Dhr Apoth. FALIZE, vertegenwoordiger van Dhr Minister van Volksgezondheid en van het Gezin; Mgr DAUBIN, rector van het Institut Consulaire de Mons; Dr VASSE, apotheken-inspecteur van het Ministerie van Gezondheid te Parijs, en verscheidene andere personaliteiten. De tentoonstelling « Histoire de la Pharmacie à Mons et dans le Hainaut » georganiseerd door Dhr Conservator ARNOULD, werd geopend door Dhr LECLERCQ, schepen der stad. Waarna nog een bezoek gebracht werd aan het Museum Puissant : « Le Vieux-Logis » (XVIe eeuw) en « La Chapelle Sainte-Marguerite » (XIIIe eeuw). In de wetenschappelijke vergadering voerden achtereenvolgens het woord : Apoth. BRASSEUR (Fleurus) *Contribution à l'étude de l'histoire de la pharmacie dans l'ancien comté du Hainaut et de la ville de Mons*; Apoth. VANDEWIELE (Gent) *Quelques mots à propos de la Pharmacopée de Mons* en vervolgens *De Farmacopee van Duinkerken*. Apoth. SEGERS (Brussel) projecteerde zijn vernieuwde film : *Vieilles Apothicaireries de Belgique*. De volgende dag gaf Apoth. GUISLAIN (Brussel) een voordracht *En marge du Code Montois* en Dr VASSE : *Passé de la pharmacie dans l'ancien Hainaut*. Waarna een bezoek aan het Museum te Mariemont, waar vooral de talrijke vijzels werden bewonderd.

* * *

In het kader van het Congres 1958 van de F.I.P. gehouden te Brussel, werden ook door leden van de Kring voordrachten gehouden in de vergadering van de Afdeling Geschiedenis van de Farmacie n.l. door de collegae GUISLAIN, DEGAND, SEGERS en VANDEWIELE. Een tentoonstelling onder de auspiciën van de Kring werd gehouden onder de benaming « Kunst en Pharmacie ». Hiervoor zij dank en hulde aan de collegae SEGERS en GUISLAIN, die het groot succes van de tentoonstelling op hun naam mogen schrijven.

* * *

De najaarsvergadering werd gehouden, op uitnodiging van Dr GRENDÉL, te Gouda, op 22 en 23 november 1958. Onder leiding van Dr GRENDÉL werd een bezoek gebracht aan de Historisch Farmaceutische Tentoonstelling in het Museum van het Ste-Catharina Gasthuis. Voordrachten werden gehouden door Apoth. B. MATTELAER (Kortrijk) over *De artseneien geneeskunst in het Oude Egypte*, door Dr W.H. HEIN (Kelkheim) over zijn onderzoekingen van de middeleeuwse handschriften van de Medizinal-Ordnung van Frederik II en Dr GRENDÉL gaf een uiteenzetting over de *Dyalogus Creaturarum van de Leeu*. In de vergadering van de Zondag gaf

collega SEGERS (Brussel) een projectie van kleurendias *Vieilles apothicaires de France et d'ailleurs*. Onder geleide van Dhr J. SCHOUTEN werd een bezoek gebracht aan het Pijpenmuseum « De Moriaan ». Volgde nog een bezoek aan Oudewater waar Dhr G.W. DE BOER, na een resumé van de geschiedenis van de Heksenwaag, door een bezoek aan het Waaggebouw deze « aan den lijve » liet ondergaan.

* * *

We hadden in het jaar 1958 het afsterven te betreuren van twee eminente leden : de collegae VAN NITSSEN uit Diest en LAEKEMAN uit Stekene.

De Kring werd door de secretaris vertegenwoordigd bij de opening van de Tentoonstelling August Kekulé, in de Aula van de Universiteit te Gent.

Onze leden Dr WITTOP KONING (Amsterdam), Apoth. VANDEWIELE (Gent), en Apoth. VEKEMAN (Gent) werden onderscheiden, de eerste met de Urdang-Medaille, de beide laatsten met de Medaille van het Oostvlaams Apothekersgild.

Niettegenstaande we moeten toegeven dat door het niet verschijnen van het Bulletin de indruk kon verkregen worden als zou in de Kring een malaise heersen, toch zal uit het jaarverslag duidelijk gebleken zijn dat de Kring actief en zijn zending getrouw is gebleven, en telkens waar het moet of kan, de aandacht trekt op het nut en het bestaansrecht van de studie der geschiedenis van de Farmacie.

De Secretaris,
Apoth. L.J. VANDEWIELE.

RAPPORT D'ACTIVITÉ **DU « CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE »**

Année 1958.

La réunion de printemps de notre Cercle s'est tenue à Mons les samedi 10 et dimanche 11 mai 1958, sous le haut patronage de M. le Dr E. CORNEZ, gouverneur de la province du Hainaut, et de M. le procureur du Roi SCHMIT, avec la participation de MM. les Prof. WATTIEZ, LEFÉBURE et ARNOULD et sous les auspices du Conseil provincial du Hainaut de l'Ordre des Pharmaciens.

Le Phⁿ BRASSEUR, organisateur du Congrès, souhaita la bienvenue à M. le Phⁿ FALIZE, représentant M. le ministre de la Santé publique et de la Famille; à Mgr DAUBIN, recteur de l'Institut consulaire de Mons; au Dr VASSE, inspecteur des Pharmacies au Ministère de la Santé de Paris, et à différentes personnalités.

L'exposition « Histoire de la Pharmacie à Mons et dans le Hainaut » organisée par M. le conservateur ARNOULD, fut inaugurée par M. LECLERCQ, échevin de la ville. Ensuite les congressistes visitèrent le Musée Puissant, « Le Vieux-Logis » (XVIe siècle) et « La Chapelle Sainte-Marguerite » (XIIIe siècle). Au cours de la séance scientifique, la tribune fut occupée successivement par le Phⁿ BRASSEUR (Fleurus) : *Contribution à l'étude de l'histoire de la pharmacie dans l'ancien Comté du Hainaut et de la ville de Mons*, et par le Phⁿ VANDEWIELE (Gand) : *Quelques mots à propos de la Pharmacopée de Mons*, et *De Farmacopee van Duinkerken*.

Le Phⁿ SEGERS (Bruxelles), projeta la nouvelle version de son film *Vieilles Apothicaireries de Belgique*.

Le lendemain, le Phⁿ GUISLAIN (Bruxelles) fit une conférence sur le thème suivant : *En marge du Code Monlois* et le Dr VASSE prit comme sujet : *Passé de la Pharmacie dans l'ancien Hainaut*.

Ces conférences furent suivies d'une visite au Musée de Mariemont, où les participants admirèrent tout particulièrement les nombreux mortiers exposés.

Dans le cadre du Congrès de la F.I.P. qui eut lieu en septembre 1958 à Bruxelles, les confrères GUISLAIN, DEGAND, SEGERS et VANDEWIELE, membres de notre Cercle, donnèrent chacun une conférence au cours des réunions organisées par la Section « Histoire de la Pharmacie ».

C'est sous les auspices du Cercle que fut organisée l'exposition « Art et Pharmacie ». Nous tenons à remercier et à féliciter les confrères SEGERS et GUISLAIN, auxquels nous devons le succès remarquable de cette exposition.

Sur invitation du Dr GRENDL, de Gouda, la réunion d'automne eut lieu dans cette ville les 22 et 23 novembre 1958. Les participants eurent l'occasion de visiter l'Exposition Pharmaco-historique au Musée de l'Hôpital Sainte-Catherine, sous la conduite avisée du Dr GRENDL.

Des conférences furent données par le Phⁿ B. MATTELAER (Courtrai) : *De artsenij- en geneeskunst in het Oude Egypte* (La Pharmacie dans l'Egypte de l'antiquité) et par le Dr W.H. HEIN (Kelkheim) sur ses recherches dans

les manuscrits médiévaux de la « Medizinal Ordnung » de Frédéric II, tandis que le Dr GRENDÉL fit un exposé sur le « Dyalogus Creaturarum » de DE LEEU. Au cours de la séance du dimanche, le Phⁿ SEGERS de Bruxelles projeta une série de diapositives en couleurs sur les vieilles apothicaireries de France et d'ailleurs.

Le Dr J. SCHOUTEN fut notre guide lors d'une visite au Musée des Pipes : « De Moriaan ». Cette réunion se termina par une excursion à Oude-water, où le Dr G.W. DE BOER, après avoir retracé brièvement l'histoire du poids public des sorcières, nous en fit une démonstration pratique.

Au cours de l'année 1958, nous eûmes à déplorer le décès de deux membres éminents : les confrères VAN NITSEN de Diest et LAEKEMAN de Stekene.

Notre Cercle fut représenté par son Secrétaire à l'inauguration de l'Exposition August KEKULÉ dans le hall de l'Université de Gand.

Nos membres : le Dr WITTOP KONING (Amsterdam), le Phⁿ VANDEWIELE (Gand) et le Phⁿ VEKEMAN (Gand) se virent octroyer : le premier, la médaille URDANG et les deux autres, la médaille de l'*Oost-Vlaams Apothekersgild*.

S'il est vrai que la non parution du Bulletin pourrait donner l'impression qu'il existe une lacune au sein de notre Cercle, le présent rapport annuel aura néanmoins mis en évidence le fait qu'il est resté actif et fidèle à sa mission et que partout où c'est nécessaire ou possible, il ne manque pas d'attirer l'attention sur l'utilité et la raison d'être de l'étude et de l'histoire de la Pharmacie.

Le Secrétaire,

Phⁿ L.-J. VANDEWIELE.

DE BREDASE APOTHEKERS

VAN DE 15e TOT HET BEGIN VAN DE 19e EEUW

door

G. J. REHM

INLEIDING

In de eerste decennia van de 16e-eeuw waren er drie apotheken tegelijk in Breda gevestigd. Dit getal liep daarna op tot vijf, maar daalde — vermoedelijk in verband met de troebele tijd vóór en in de tachtigjarige oorlog — weer snel, zodat er in de tachtiger jaren van deze eeuw nog slechts één apotheek in Breda bestond. In de eerste jaren van de 17e eeuw steeg het aantal weer tot vijf, doch zakte rond 1620 tot drie. Na 1637 — de inneming van Breda door Prins Frederik Hendrik, waarna de stad voorgoed in Staatse handen bleef — steeg het aantal apotheken snel tot zes en bereikte in de zeventiger jaren van deze eeuw een hoogtepunt met tien. Tot aan 1700 nam het aantal weer langzaam af tot zes en bleef hierna vele tientallen jaren schommelen tussen vijf en zeven. In de Franse tijd bevonden zich elf apotheken in Breda, maar ook dit was een hoogtepunt, want na de eeuwwisseling vielen er drie af, zodat er in 1811 nog acht apotheken in Breda gevestigd waren.

De apotheken waren tot aan het begin van de 17e-eeuw allen op het noordelijk gedeelte van de Grote Markt gelegen. Eerst daarna trachtte een apotheker zijn bestaan buiten de Grote Markt te vinden; hij vestigde zich namelijk in de Torenstraat. Zijn poging mislukte echter. Een andere apotheek op de hoek van de Reiger- en Schoolstraat bleef wel ruim twintig jaar bestaan, maar deze lag dan ook gunstig door de nabijheid van de boter- en havermarkt. Tegen het midden van de 17e-eeuw blijkt de bestaansmogelijkheid buiten de Grote Markt groter geworden te zijn. Er vestigden zich toen apothekers in de Vismarktstraat, Veemarktstraat en op de hoek van de Lange Brugstraat-Nieuwstraat, die op die plaatsen vele jaren een bestaan vonden. De eerste twee waren dan ook kort bij een markt gelegen: resp. Havermarkt en Veemarkt. In de tweede helft van deze eeuw kwam het zelfs zover, dat de meeste apotheken niet meer aan de Grote Markt lagen. Er werden er toen nog gevestigd in de Eindstraat, Torenstraat, Ridderstraat, Korte Brugstraat en Tolbrugstraat. In de 18e-eeuw werden er bovendien nog in de Karrestraat en Ginnekenstraat gevestigd.

Van de Bredase apothekers kan gezegd worden, dat vooral die uit de 17e-eeuw veelal aan elkander verwant waren. Meest

waren het zonen of familieleden van apothekers, dokters of chirurgijns, die het beroep van apotheker kozen.

Een apothekersgilde heeft te Breda nimmer bestaan. Behalve dat de apotheker Hoze in 1555 gezworene van het kramersgilde was, is er geen enkele aanwijzing in de archieven gevonden, dat de apothekers onder een ander gilde ressorteerden. In 1696 deden de toenmalige apothekers eensgezind een poging om een gilde in Breda te verkrijgen. Zij dienden daartoe een gezamenlijk ondertekend request met een concept-gildebrief bij de magistraat van Breda in. Beide stukken zijn verloren gegaan. Het concept werd echter op 3 december om advies in handen gesteld van de doktoren, chirurgijns en drogisten te Breda. Namens de laatsten werd door de stadsdokter Dr. van Campen een memorie opgesteld. Dit laatste stuk is wel bewaard gebleven en daaruit kunnen we een voldoende duidelijk beeld verkrijgen van de door de apothekers gewenste gildebrief ¹⁾. Zij hadden namelijk de gildebrief van Haarlem tot voorbeeld genomen, maar alles wat naar inmenging van doktoren in hun zaken zweemde daaruit weggelaten. Vanzelfsprekend nam Dr. van Campen daarmee geen genoegen. In de breedvoerige memorie, waarin hij de gildebrieven van Haarlem, Zierikzee, Utrecht en Amsterdam aanhaalde, hekelde hij vele der voorgestelde artikelen. Bovendien gaf hij vier artikelen aan, die niet overgenomen waren. Zijn bezwaren kwamen voornamelijk hierop neer, dat er niets bepaald was over :

a) de visitatie der apotheken door een dokter ; b) de examinatie van nieuwe apothekers door een dokter ; c) het niet veranderen van doktersrecepten door de apothekers en d) het bezoeken en behandelen van zieken door apothekers. Over het laatste punt bestond reeds lang wrijving, reeds in 1610 had de magistraat van Breda daartoe een verbod uitgevaardigd ²⁾. De memorie werd op 24 januari 1697 door de magistraat in handen van de apothekers gesteld. Hoewel zij volstond met verdachtmakingen aan hun adres, antwoordden zij vrij rustig, dat zij accoord gingen met opneming van de genoemde artikelen en eveneens met de visitatie en de examinatie door een dokter en dat zij zich van ziekenbezoek zouden onthouden.

Hoewel er naar onze mening dus niets meer aan de oprichting van een gilde in de weg stond, is het om een ons onbekende reden toch nooit zover gekomen.

1) G.A. Breda, Inv. Hingman (hierna aangeduid met H.) 150, akten 3-12-1696 en 24-1-1697. 2) H. 11, f. 200vo-201.

Velen van de Bredase apothekers kwamen in het stadsbestuur en in het bestuur van de diverse instellingen van liefdadigheid e.d. Duidelijk komt daarbij de tegenstelling katholiek-protestant tot uiting. In de jaren dat Breda in Spaanse handen was, waren het katholieke, in de jaren dat de stad in Staatse handen was protestantse apothekers, die tot ambten werden gekozen. Voor wat betreft de levering van medicamenten aan de genoemde instellingen ging de zegswijze op: „Wie het dichtst bij het vuur zit, warmt zich het best”. Deze leveranties bleven namelijk veelal in handen van die apothekers, die zitting hadden in het stadsbestuur of in het bestuur van een dier instellingen. Andere apothekers kwamen slechts sporadisch aan bod. In 1689 werden door de Bredase magistraat zelfs twee apothekers daartoe aangewezen ¹⁾. In het midden van de 18e-eeuw, toen die leveranties nog steeds door slechts twee apothekers werden verzorgd, noemde men die zelfs „stadsapothekers” ²⁾. Eerst in de Franse tijd kwam hierin verandering. Toen de „stadsapotheker” een verzoek indiende hem als zodanig te handhaven, werd hem te verstaan gegeven, dat een dergelijk verzoek geenszins te pas kwam, omdat de regenten der instellingen niet gedwongen konden worden door een bepaalde apotheker medicamenten te laten leveren ³⁾. In 1810 werd op verzoek van de municipaliteit de levering der medicijnen aan het Bredase hospitaal door een der apothekers onder al zijn collega's verdeeld ⁴⁾.

De opleiding van apothekers geschiedde als volgt. Op jeugdige leeftijd werden zij op een Latijnse school geplaatst of bij iemand in de kost gedaan, veelal een geestelijke, die hun Latijn kon leren. Na afloop van dit onderwijs werden zij bij een gevestigd apotheker in de kost gedaan om daar een leertijd van drie à vier jaar door te maken. De eerste jaren moest daarvoor leer- en kostgeld betaald worden, het laatste jaar was echter gratis.

Het was ook in de Franse tijd, dat hier van hogerhand werd ingegrepen. De reeds fungerende apothekers moesten zich een acte van admissie van een speciaal daartoe in het leven geroepen commissie verwerven, de nieuwe apothekers een examen afleggen.

1) H. 15, f. 238. 2) Afd. II-15, no 114, 9e cap., zie ook volgende jaren. 3) H. 91, p. 154-155. 4) H. 107, akte 11-2-1810, sub 1.

APOTHEKERS

Reeds in de eerste helft van de 15e-eeuw bevond zich een apotheker te Breda.

Dyrck Rybaert de apotheker liet op 15 november 1427 beslag leggen op een huis en erf aan „die plaetse” (= Grote Markt) te Breda voor een achterstallige erfpacht ¹⁾.

In 1443 was hij reeds overleden; *Lysbet Gielis* van Mere dochter, weduwe van *Dierick Rybaert* de apotheker, wordt in een akte van 23 juni van dat jaar vermeld ²⁾.

Bij het ontbreken van het merendeel van het archief der gemeente Breda van vóór 1490 valt niet met zekerheid te zeggen, of er en zo ja welke andere apothekers in die eeuw te Breda gevestigd waren.

De eerste, die men bij het doorbladeren van de Bredase registers van vestbrieven tegenkomt, is :

Aert Gielis Woutersz, die gehuwd was met *Kathelijm Cornelis Heys* dochter. Van zijn zwagers kocht hij op 30 januari 1515 een huis en erf met een kleiner erfje daarbij in de Gasthuisstraat (= thans Veemarktstraat), waarvan een vijfde gedeelte reeds aan zijn echtgenote toebehoorde. Voor deze koop werd hij drie jaarlijkse erfciynzen schuldig van 2 gld. en 1/2 stuiver ieder ³⁾.

Op 13 augustus 1520 kocht hij een half huis en erf met een pleintje aan de Grote Markt. Een gedeelte van de koopsom voldeed hij contant, het restant zes jaar later ⁴⁾. Dit huis grensde ten zuiden aan het huis van de hierna te noemen apotheker *Wijnand Michielsz* ⁵⁾. Hierin zal zijn apotheek gevestigd zijn geweest tot en met het jaar 1525. Op 13 december van het laatste jaar kocht hij namelijk een ander huis en erf met plein en achterhuis aan de Grote Markt, genaamd „den Roosencrans”. Voor de koop hiervan moest hij jaarlijks 5 oude Grooten en 32 gld. aan erfciynzen betalen ⁶⁾.

Eerst in 1527 komt voor het eerst de aanduiding „cruydenier” achter zijn naam ⁷⁾. Deze benaming is te vervangen door

1) Afd. II-15, regest 6. 2) G. C. A. Juten - Cartularium van het begijnhof te Breda, p. 74, sub 109. 3) R. 423, f. 10r + v. 4) R. 427, f. 73-74v. 5) R. 428, f. 77. 6) R. 431, f. 123v-125. 7) R. 432, f. 180v-181 en f. 246v.

kruidenverkoper, want ook in latere jaren vinden we apothekers wel eens zo genoemd.

Als mede-bloedverwant was hij op 10 maart 1528 aanwezig bij de scheiding en deling van de nalatenschap van Jan Jans Leyten ¹⁾. Hierna is slechts weinig meer over hem gevonden. Op 8 februari 1537 assisteerde hij zijn echtgenote bij de verkoop van een rente, die haar was aanbedeeld uit de nalatenschap van haar ouders ²⁾. In hetzelfde jaar en ook tevoren komt hij nog enige malen voor als voogd, na dit jaar ontbreken over hemzelf verdere gegevens. Zijn weduwe vinden we nog genoemd in 1560, toen zij tezamen met een dochter het huis „de Roosencrans” overdroeg aan een andere dochter ³⁾.

Wijnand Michielsz wordt op 24 oktober 1516 voor het eerst in Breda gesignaleerd bij de koop van een hof en erf in de Molenstraat ⁴⁾. Hij was afkomstig uit Vessem, want in 1519 komt deze aanduiding „van Vessem” achter zijn naam voor, terwijl die later nimmer meer — ook niet bij zijn enige dochter — werd aangetroffen ⁵⁾.

Op 27 februari 1521 kocht hij een huis en erf, genaamd „het Vercxken” met een plein en „loodzien” (= uitbouw of af-dak) aan de Grote Markt naast het bovengenoemde huis van Aert Gielis Woutersz. Voor deze koop moest hij een jaarlijkse erfcijns van 7 1/2 gld. voldoen en een erfcijns van 12 gld. 16 stuiver en 3 1/2 oort aflossen ⁶⁾. In dit huis vestigde hij zijn apotheek.

Zijn bezittingen in de Molenstraat breidde hij op 8 februari 1525 uit met de aankoop van een huis en erf — waarin nog twee woningen stonden — en een hof daarachter gelegen ⁷⁾.

Een handige transactie, die hem geldelijk voordeel opleverd moet hebben, ging hij aan in oktober 1526. Ten behoeve van een ander loste hij een erfcijns van 3 gld. af, maar liet daarvoor een erfcijns van 4 gld. op zijn huis in de Molenstraat overnemen ⁸⁾.

In de jaren 1529 tot en met 1533 kocht hij diverse erfcijsen op. We kunnen dit als een geldbelegging beschouwen. In deze eeuw waren dergelijke beleggingen zeer in trek en een zeker bewijs dat men zijn schaapjes op het droge had.

1) R. 433, f. 38v-40v ; 2) R. 442, f. 19. 3) R. 465, f. 33v.
4) R. 424, f. 249r + v. 5) R. 426, f. 80. 6) R. 428, f. 27v-28.
7) R. 431, f. 21v-22. 8) R. 432, f. 96v.

Wijnand overleed op 8 september 1535¹⁾ en werd in de Grote kerk te Breda begraven. Zijn weduwe Marie overleed op 23 maart 1558, een half jaar na haar dochter Josijne, die gehuwd was geweest met Job Ruth Petersz, een hierna te behandelen apotheker²⁾.

Goris Jansz van Eyndmer werd ca. 1505 te Breda geboren als zoon van Jan Jannisz van Eyndmer en Lysbeth Geeryt Jaccopsz dochter. Hij huwde ca. 1523 met Cornelie Mr. Cornelis Walscharts dochter³⁾.

Zijn eerste bezitting kocht hij op 19 december 1527, namelijk een half huis, erf en plein met „loodzie” en achter- of turfhuis aan de Grote Markt. Hiervoor werd hij schuldig twee jaarlijkse erfcijnzen van tezamen 10 1/2 gld. en moest hij 329 1/2 gld. contant betalen⁴⁾.

Op 24 januari 1541 kocht hij voor een jaarlijkse erfcijns van 1 zester rogge een afgepaalde hof en erf achter de Akkerstraat⁵⁾, waarbij hij in het midden van het volgende jaar nog een weg over het erf van een ander verwierf⁶⁾.

Na de grote brand van 1534 verving hij het rieten dak van zijn huis aan de Grote Markt door een dak van paarse leien, waarvoor van stadswege in de kosten 4 gld. en 4 stuiver werd bijgedragen⁷⁾. In 1535 kocht hij voor een jaarlijkse erfcijns van 9 gld. een erf aan de Grote Markt ten noorden grenzend aan het Kerkhof⁸⁾ en liet hierop een geheel nieuw huis bouwen⁹⁾. De genoemde erfcijns loste hij op 22 juni 1543 af.

Uit de nalatenschap van zijn ouders verkreeg hij bij deling voor schepenen van Breda op 8 maart 1537 een bunder land met een huis daarop onder Princenhage in de Leegstraat; een half bunder beemd achter de Emelenberg onder Princenhage en enige kleine erfpachten en erfcijnzen¹⁰⁾. Zijn ouders moeten

1) Hij leefde nog op 11 juli 1533 (R. 438, f. 104v-105); zijn weduwe Marie komt het eerst daarna voor op 27 juni 1536 (R. 707, z.f.). In: De Grafzerken in de Groote of O.L. Vrouwe kerk te Breda, 's-Hertogenbosch, 1923, sub 46 staat vermeld: „Juani die apteker, die sterft A^o MVcXXV, den VIII dach in September”, doch De Navorscher, 1881, p. 408 vermeldt „Jhanne die apteker en 8 sept. 1535. Afgaande op Juani zouden we ook kunnen lezen J = i; U = n; i = t en de W zou dan weggevallen zijn. Er zou dan dus staan (W) inant. Zijn overlijdensdatum klopt dan vrij goed. Bovendien is er geen apotheker Juani of Jhanne in Breda rond 1535.

2) Inv. Weeskamer (hierna aangeduid met W.) 181.

3) Taxandria 1937, p. 272; zijn oudste zoon uit dit huwelijk was in 1549 24 à 25 jaar oud, zie hierna. 4) R. 432, f. 283v-284v.

5) R. 436, f. 12v. 6) R. 437, f. 87v. 7) H. 1518, f. 118v.

8) R. 440, f. 83v-84. 9) R. 440, f. 1 b. 10) R. 442, f. 36-38.

echter reeds vóór 13 dec. 1535 overleden zijn, want op die datum trof hij met zijn broers een regeling betreffende het gedeelte, dat hun gehuwde zuster uit de nalatenschap van hun ouders toekwam ¹⁾).

Zijn eerste echtgenote Cornelia Walscharts overleed kort vóór 19 juli 1536, toen door de Bredase weesmeesters voogden werden aangesteld over zijn zeven kinderen, te weten : Cornelis, Symon, Jan, Mariken, Kathelijna, Diercxken en Truycken ²⁾).

In 1538 vinden we hem weer hertrouwd met Marie Andries van den Langevelde dochter ³⁾).

Bij deling voor schepenen van Breda op 11 april 1544 verkreeg hij met anderen de helft van acht bunder gors, genaamd „d'Lammergors", in het land van Zevenbergen ⁴⁾ en uit de nalatenschap van zijn broer de priester Frans van Eynmer enige erfcijnzen en -pachten en twee stukken beemd in Zevenbergen en Zonzeel ⁵⁾).

Ook deze apotheker belegde diverse malen geld in erfpachten en -cijnzen.

In 1549 was hij in een proces gewikkeld met zijn oudste zoon uit zijn eerste huwelijk Cornelis van Eyndmer, die toen 24 á 25 jaar oud was en zich als apotheker te Doornik had gevestigd. Dit proces werd beëindigd door het tot stand komen van een accoord, waarbij hij aan zijn zoon volgens het testament van diens moeder 60 gld. moest betalen. Dit bedrag betaalde hij op 3 juli van dat jaar en droeg dezelfde dag aan zijn zes kinderen uit het eerste huwelijk — zijn zoon Jan was inmiddels gestorven — een derde deel van een erfcijns van 7 gld. en 5 stuiver over, zoals dat door hun grootmoeder bij haar testament was bepaald ⁶⁾).

De tweede echtgenote van Goris overleed tussen november 1553 en medio 1555 ⁷⁾).

Op 30 juni 1556 wordt voor het eerst zijn derde echtgenote genoemd : Dyrcke Reyners van Zeller dochter, weduwe van Frans Ancelmus Bocx. Uit haar eerste huwelijk had zij een 26-jarige zoon, zij zal dus niet veel jonger geweest zijn dan Goris ⁸⁾. In haar huwelijk bracht zij mede het huis „den Bock" aan de Grote Markt, dat gelegen was naast het hoekhuis korte Brugstraat-Grote Markt ⁹⁾).

1) R. 440, f. 172v-173v. 2) W. 16, f. 11v. 3) R. 443, f. 78.

4) R. 449, f. 101r+v. 5) R. 450, f. 216-217. 6) R. 454, f. 125r+v.

7) R. 472, f. 99v, uit deze akte blijkt, dat zij op 17 nov. 1553 een testament liet opstellen ; R. 460, f. 74r+v, in deze akte wordt gesproken over de vorige echtgenote van Goris, mogelijk was hij toen reeds hertrouwd.

8) R. 461, f. 140+v. 9) R. 474, f. 139v.

Zijn hof en erf achter de Akkerstraat, waarop hij intussen een huis had laten bouwen, verkocht hij in 1560 voor 390 gld. Deze som werd hem pas drie jaar later betaald ¹⁾).

In de hierna volgende jaren belegde hij tezamen met zijn echtgenote vele malen geld in erfcijnzen. Daarbij werd steeds een bepaling opgenomen aan welke zijde die cijnzen na hun overlijden zouden versterven. In 1566 en volgende jaren leenden zij bovendien nog enige honderden guldens tegen rente uit.

Zijn derde echtgenote overleed in juni 1570. De eerste van die maand werd door notaris Niclaes van den Corput een aanvulling opgesteld op haar testament, dat 5 juni 1564 voor schepenen van Breda was gepasseerd ²⁾). Haar nalatenschap werd reeds op de zesde van de volgende maand tussen haar zuster en Goris gedeeld ³⁾).

Hij verkreeg daarbij natuurlijk alle goederen, renten en pachten, die hij zelf ten huwelijk had ingebracht of tijdens zijn huwelijk als eigen erfgoed had gekocht en verder volgens het testament van zijn echtgenote de helft van een uitgeleend kapitaal van 648 gld. en het vruchtgebruik van een erfcijns van 25 gld. Het zilveren kopje met dekseltje, dat hij haar als huwelijksgegeschenk gegeven had, was hem door zijn echtgenote nog bij het genoemde codicil vermaakt.

Goris liet 11 januari 1576 zijn testament opstellen door notaris Adriaen Nobel ⁴⁾). Hierbij bepaalde hij o.a. dat op de dag van zijn begrafenis of kort daarna aan twintig te Breda geboren en wonende armen, die niet van de Tafel der H. Geest (= armenzorg) leefden, ieder $\frac{1}{2}$ veertel rogge of 12 stuiver moest worden uitgereikt en zo vervolgens ieder jaar daarna rond de jaargetijde van zijn sterfdag. Na zijn overlijden werd hiertoe door zijn zoon Cornelis, aan wie de distributie daarvan was opgedragen, twee renten van tezamen $12\frac{1}{2}$ gld. van de nalatenschap afgezonderd. De distributie droeg hij op 26 maart 1577 over aan zijn zuster Marie ⁵⁾). Verder bepaalde het testament, dat zijn zoon Symon zijn kindsgedeelte slechts in vruchtgebruik zou krijgen, eerst na diens dood mocht het door zijn kinderen worden verdeeld ⁶⁾).

Goris overleed in het begin van 1577 in het huis „de Roze” aan de Grote Markt naast het kerkhof. Dit is het huis, dat hij in 1535 had laten bouwen en waarin zijn apotheek gevestigd was ⁷⁾).

1) R. 465, f. 138v-139v. 2) Notariele archieven (hierna aangeduid met N.) 5, f. 156v-158 en R. 1016, f. 185-187v. 3) R. 475, f. 117r+v.

4) Het testament is met het gehele archief van deze notaris verloren gegaan. 5) R. 481, f. 54r+v. 6) W. 24, f. 4v-5. 7) W. 308.

Uit de deling van zijn nalatenschap blijkt, dat hij behalve alle genoemde onroerende goederen nog aan renten naliet ca. 128 gld., hetgeen een kapitaal vertegenwoordigde van ruim 1800 gld. Bovendien bezat hij nog pachten van 3 zester en 9 veertel rogge; een obligatie van 54 gld. en een vordering op de stad Breda van bijna 209 gld. voor de inkwartiering van ruiters in zijn huis ¹⁾. Naast het genoemde legaat aan de Bredase armen legateerde hij nog 16 gld. aan de O.L. Vrouwe kerk te Breda en verplichtte hij zijn erfgenamen hun tante Anne van Eyndmer, die in het klooster St. Catharinadal verbleef, te onderhouden ²⁾.

Job Ruth Petersz, ook wel genoemd *Job (van) Ruth* ³⁾ kocht 17 mei 1536 het burgerrecht van Breda ⁴⁾. Kort tevoren was hij gehuwd met de enige dochter van de apotheker *Wijnand Michielsz*, genaamd *Josijne*. Hun huwelijksvoorwaarden werden reeds op 31 december 1535 opgesteld, terwijl *Job* 30 augustus van dat jaar een testament had laten maken ⁵⁾.

Van een door hem gekocht huis is niets gebleken. Wel werd in 1546 een inwonster van zijn huis genoemd ⁶⁾, met dit huis werd echter de apotheek van zijn schoonvader bedoeld, die *Job* na diens overlijden in 1535 had voortgezet. Hij leverde dan ook zelfstandig medicijnen ⁷⁾.

Wel kocht hij in de jaren 1539 tot en met 1548 een aantal erfcijnzen en leende hij enige malen geld tegen rente uit.

Job had twee zonen namelijk een onwettige zoon *Jacob* bij een onbekende vrouw en een zoon *Wijnand* tijdens zijn huwelijk geboren en genoemd naar zijn schoonvader. Nauwere connecties met andere apothekers zijn ook aan te wijzen. Zo werd zijn echtgenote peettante van de zoon *Hieronimus* van de apotheker *Anthonis Hoze*. Zelf was hij een neef van *Symon Symonsz van Ruth*, die later zijn apotheek voortzette.

Job overleed kort vóór 3 aug. 1551, op welke dag zijn echtgenote voor het eerst weduwe wordt genoemd ⁸⁾.

De inventaris van zijn nagelaten boedel werd in 1552 opgesteld. Zijn weduwe overleed kort vóór 10 sept. 1557 ⁹⁾.

Henrick Denijsz van Dongen werd „cruydenier” genoemd,

1) R. 481, f. 51v. 2) *ibid.*, f. 31v-33v.

3) Zijn nakomelingen noemden zich later steeds: van Ruth, zo b.v. de concierge van het stadhuis *Job Wijnands van Ruth*, zijn kleinzoon.

4) H. 703, p. 3. 5) W. 181. 6) R. 451, f. 105r+v.

7) Afd. II-19, no. 114, z.f. 8) R. 91, f. 77-78. 9) W. 181.

toen hij op 24 mei 1537 een huis, erf, plein en achterhuis kocht. Het was gelegen aan de Grote Markt naast het huis van de weduwe en erfgenamen van Harman van Diepenbeeck, dat was het hoekhuis Catharinastraat zoals we hierna bij de apotheker Rosier zullen zien. Voor de koop nam hij tot zijn last een jaarlijkse erfcijns van 25 gld., welke hij op 24 juni 1553 afloste ¹⁾. In dit pand vestigde hij zijn apotheek.

Henrick overleed vermoedelijk reeds vóór 1 juni 1559, aanzien we dan een Anne Cornelis Verzuenen dochter, weduwe Henrick van Dungen, vermeld vinden ²⁾.

Anthonis Goossen Buysen leverde reeds in 1539 medicijnen aan de armen van Breda ³⁾, doch kocht eerst op 14 juni 1541 een huis en erf, genaamd „de Molen”, aan de westzijde van de Grote Markt naast het huis van Goris Jansz van Eyndmer ⁴⁾. Dit was dus het tweede huis ten zuiden van het kerkhof (= thans Kerkplein). Op 7 juni 1543 verkocht hij het echter weer voor een jaarlijkse erfcijns van 10 gld. ⁵⁾.

Na de laatste datum heeft hij Breda verlaten, in 1559 bevond hij zich als licentiaat in de medicijnen te Antwerpen ⁶⁾.

Bernaert Rosier of Roserius was „apothecaris mijnre Geneden Vrouwen de Princesse van Aurangien”. Hij huwde in 1542 met Josijne Merten Bon de Cocx dochter ⁷⁾. Op 22 juni van dat jaar sloot hij een overeenkomst met zijn schoonvader inzake het erfdeel, dat zijn echtgenote uit de nalatenschap van haar moeder toekwam. Zij ontving daarbij in eigendom een kwart gedeelte van het huis, plein en erf aan de Grote Markt (=thans Reigerstraat) naast de herberg „den Oort”; het overige gedeelte behoorde toe aan de drie kinderen uit het eerste huwelijk van haar vader. Dit huis konden zij betrekken op 24 juni 1542 (St. Jansdag). De daarop staande rente van 8½ à 9 gld. kwam echter tot hun last. Reeds vóór de genoemde datum mochten zij reeds een kamer in gebruik nemen. Verder verkreeg zij nog f 125,— contant, een bed, peluw, lakens en kussens en nog wat serge; terwijl haar vader haar nog twee jaar zou onderhouden ⁸⁾.

Op 29 april van het volgende jaar ontving Bernaert van

1) R. 442, f. 75. 2) R. 464, f. 108r+v.

3) Afd. II-19 no. 114, z.f. Allerhande uitgaven. 4) R. 446, f. 120.

5) R. 448, f. 92-93. 6) 464, f. 101v-102v.

7) De toevoeging „de Cocx” slaat op zijn beroep; hij was kok op het kasteel van Breda. 8) R. 447, f. 103-104.

de Prins en Prinses van Oranje 100 gouden Franse Zonnekronen, die zij hem als huwelijksgeschenk hadden beloofd. Dezelfde dag betaalde zijn schoonvader hem de f 80,—, die nog van de f 125,— resteerden en gaf hem de beloofde goederen¹⁾.

Hij was nu gehuwd, had een dak boven zijn hoofd en bezat een aardige som geld, hetgeen voor hem redenen genoeg waren om zich blijvend in Breda te vestigen. Hij kocht dan ook op 5 mei 1543 het burgerrecht van Breda²⁾.

Zijn echtgenote verkocht haar gedeelte van het bovengenoemde huis op 11 juni 1545 aan haar zwager³⁾. Nergens blijkt, dat Bernaert hierna een ander huis bezat of huurde, we kunnen bijna wel aannemen, dat hij het huis als huurder is blijven bewonen.

Op 14 okt. 1545 stelde het echtpaar een testament op. Hieruit blijkt dat Bernaert 600 en Josyne 400 Karolus gulden ten huwelijk hadden ingebracht. Zij benoemden de langstlevende van hun beide tot erfgenaam, die tevens alleen als voogd over de eventuele kinderen zou fungeren. De langstlevende moest de kinderen bij hun meerderjarigheid of eerder huwelijk ieder 100 Karolus gld. uitreiken of indien er slechts een kind was dan 200 Karolusgld. Indien er geen kinderen waren, dan zouden de broers en zusters van Josijne tezamen 12 Karolusgld. erven en de rest aan de huisarmen vervallen⁴⁾.

Zijn echtgenote overleed in een der volgende jaren. In 1549 vinden we namelijk dat Bernaert wederom hertrouwd is met Franse Harmans van Diepenbeeck dochter. Haar vader was barbier en gehuwd met Margriet Goderts van den Zande dochter; haar broer Cornelis wordt later vermeld als medicinae doctor. Omdat hij voor het aangaan van zijn tweede huwelijk verzuimd had onderpand te stellen voor de voldoening van het moederlijk erfdeel van zijn kinderen uit het eerste huwelijk, werd hij op 4 februari 1549 daartoe van stadswegen verplicht. Hij kocht daarvoor op 14 mei twee jaarlijkse erfcijnzen van resp. 15 en 8 gld., die hij in onderpand gaf voor de bij het testament van zijn eerste echtgenote vastgestelde verplichting, dat hij de kinderen tot hun meerderjarigheid moest opvoeden en hun daarna ieder f 100,— uitkeren⁵⁾.

Het scheen hem nu niet meer te bevalen in Breda, want kort hierna vertrok hij naar zijn geboortestreek om zijn ouders en familie te bezoeken en de mogelijkheid te bezien om zich

1) R. 448, f. 65-66. 2) H. 703, p. 17. 3) R. 450, f. 133.

4) Afd. II-16, in-no 5. 5) R. 454, f. 85v-87.

daar te vestigen. Mogelijk had hij ook onenigheid met de familie van zijn eerste echtgenote, waarom zou hij anders bij zijn hierna te noemen testament uitdrukkelijk de leden van die familie van de voogdij over zijn kinderen uitgezonderd hebben? Het reizen in die tijd was geenszins een ongevaarlijke onderneming, met het oog daarop stelde hij 18 juni 1549 een regeling op voor de verdeling van zijn nalatenschap, indien hij tijdens de reis mocht komen te overlijden. Hij bepaalde daarbij dat al zijn roerende goederen en gelden, die hij mee zou nemen, de twee bovengenoemde cijzen, de ter belegging achter te laten f 257,— en alle goederen, die hem eventueel nog zouden aanbesterven, aan zijn zijde zouden blijven. Zijn echtgenote mocht dan de winkel met alle toebehoorten en alle overige roerende en onroerende goederen en penningen behouden, maar moest daarvoor de kinderen uit het eerste huwelijk f 24,- betalen, indien daarom gevraagd werd. Verder mocht zij een grote metalen vizel van 140 pond zwaar behouden, mits zij de huurschuld van f 35,- betalen zou van het huis aan de Grote Markt, dat zij een week later zouden ontruimen ¹⁾.

Op 10 juli daarna liet hij nog door schepenen van Breda een testament opstellen. Zijn kinderen uit het eerste huwelijk Anneken en Joostken en de eventuele nog te verkrijgen kinderen werden hierbij tot enige erfgenamen benoemd, behoudens een legaat van f 60,- aan de armen van Breda. Hij benoemde vijf executeurs, die deze f 60,- in rogpachten moesten beleggen en de jaarlijkse opbrengsten daarvan naar eigen goeddunken onder de armen verdelen; eerst na hun overlijden werd deze bevoegdheid overgedragen aan de aalmoezeniers (rentmeesters van de armenzorg). Zijn kinderen plaatste hij tot hun 30e jaar onder voogdij van de genoemde executeurs, die hun goederen en gelden moesten beheren en beleggen. Bernaert sloot de familieleden van zijn eerste echtgenote niet alleen van de voogdij uit, maar ook van het recht op versterf, indien zijn kinderen vóór hem zouden overlijden; in dat geval werden voor de helft zijn broers en zusters en voor de andere helft de armen van Breda erfgenamen ²⁾.

Vestigingsmogelijkheden als apotheker in zijn geboortestreek heeft hij niet gevonden, want op 12 april 1550 bevond hij zich weer te Breda, in welke stad hij daarna steeds is blijven wonen ³⁾.

1) R. 454, f. 133v-135.

2) R. 1015, f. 34-36v en Afd. II-19, no. 3, f. 67 en f. 113.

3) R. 455, f. 57v-58.

Ook deze apotheker begon in de hierna volgende jaren zijn geld in cijnzen te beleggen.

Eerst op 18 december 1555 werden de huwelijkse voorwaarden door het echtpaar Rosier vastgesteld. Ze bevatten voornamelijk bepalingen aan welke zijde hun goederen na hun overlijden zouden versterven. Zo zouden zij het huis, waar zij toen inwoonden tezamen bezitten, doch het zou na het overlijden van Franse aan haar zijde versterven. De kinderen uit het eerste huwelijk van Bernaert en de onwettige zoon van zijn echtgenote genaamd Dominicus, die in het buitenland vertoefde, zouden uit de opbrengst van de gezamenlijke goederen onderhouden moeten worden ¹⁾.

Het genoemde huis was gelegen op de hoek van de Grote Markt en Catharinastraat en geheten „het Gulden Verkenshoofd”; het was door Franse uit de nalatenschap van haar ouders gekocht ²⁾.

Op 4 maart 1557 kocht Bernaert een hof en erf „eertijts genomen van der Nonnenvelt” groot $15\frac{3}{4}$ roeden en gelegen in de nieuwe straat „van der Nonnenvelt geordineert om te gaen van de nyeuwe Veemerct nae de Ackerstrate (= thans Keizerstraat) ³⁾. In deze hof liet hij in 1557/8 een huis bouwen, dat hij voor f 50,— per jaar verhuurde ⁴⁾.

Hij overleed 8 à 9 dagen vóór Bamis 1566. Uit zijn boedelpapieren blijkt, dat hij ook zelf vervaardigde kaarsen en toortsen verkocht; na zijn overlijden was daarvoor nog ruim 527 pond was in voorraad ⁵⁾.

Zijn tweede echtgenote Franse van Diepenbeeck overleed in een der eerste maanden van 1569 ⁶⁾.

Anthonis Herbertsz Hoze was afkomstig uit 's-Hertogenbosch en kocht op 12 april 1550 het burgerrecht van Breda. Hij was toen reeds gehuwd met Aleyde Peeter Soumans dochter.

Hun zoon Hieronimus is in Breda geboren, want Josijne Wijnant Michielsz dochter, echtgenote van de apotheker Job van Ruth, was zijn peettante en die woonde in Breda. Deze Hieronimus nu was reeds in 1569 Doctor in de medicijnen, hij moet dus wel vóór 1550 geboren zijn, waaruit volgt dat zijn

1) R. 460, f. 168v-171. 2) R. 461, f. 221v-223.

3) R. 462, f. 49v deze hof was reeds in 1550 door het klooster St. Catharinadal verkocht voor een jaarlijkse erfcijns van 4 gl. 14 st. zie R. 457, f. 80-81. 4) R. 463, f. 188-188v. 5) W. 315.

6) Op 5 jan. 1569 vermaakte zij haar huis aan haar broeders en zusters, die het reeds op 18 apr. 1569 verkochten R. 474, f. 71r+v.

vader zich reeds vóór 1550 als apotheker te Breda gevestigd heeft. Van deze eerste jaren van zijn verblijf in deze stad was echter niets te vinden.

Op 4 juni 1551 machtigde hij zijn zwager om zijn belangen waar te nemen voor de hoofdbank van Antwerpen in een proces, dat hij als appellant tegen een vonnis van de schepensbank van Bladel voerde ¹⁾. In januari van het volgende jaar droeg het echtpaar Hoze de pacht van de molen, stede, hoeve en goederen van Wijnbergen in het dorp Weerde aan een burger van Eindhoven over. Deze goederen waren eigendom van het Godshuis van Postel, waarvan Lambrecht Hoze, een broer van Anthonis, provisor was ²⁾. Hiermede handelde hij dus enige hangende zaken in zijn geboortestreek af.

Voor zijn apotheek zal hij een huis en winkel gehuurd hebben, mogelijk het later door hem gekochte huis. In ieder geval had hij zich als zelfstandig apotheker gevestigd, want in 1551 kocht hij voor eigen rekening verschillende specerijen voor zijn apotheek uit de nalatenschap van Job van Ruth.

Van de stad Breda huurde hij op 29 mei 1553 voor f 2,- per jaar de stadswal in de Donk achter de Haagdijk met de weg daar beneden gelegen. Het grensde aan zijn eigen hof aldaar. De weg moest hij met twee poorten afsluiten ³⁾. In het hof dat hier als begrenzing wordt opgegeven, werd hij eerst op 6 juni 1553 gevest, hierin stond een huisje. De koopsom bedroeg f 160,- ⁴⁾. De stadswal heeft hij vermoedelijk slechts één jaar in huur gehad, want alleen de stadsrekening van 1554 brengt de f 2,- huur in ontvangst. In ieder geval heeft hij die wal nooit langer kunnen huren dan tot in 1560, toen deze als openbare weg in gebruik werd gesteld ⁵⁾.

Eerst op 9 januari 1556 kocht hij het huis, hof en erf „den Wynthont” met het gebruik van een daarnaast gelegen gang aan de noordzijde van de Grote Markt (= thans 44). Voor deze koop nam hij een losrente van f 81,— tot zijn last ⁶⁾, die hij reeds op 3 augustus 1558 geheel had afgelost ⁷⁾.

Van de weduwe van de apotheker Wijnand Michielsz huurde hij in 1557 de hof in de Molenstraat voor f 5,- per jaar en gebruikte die tot in 1559 waarschijnlijk voor het kweken van kruiden ⁸⁾.

1) R. 807, f. 119. 2) R. 457, f. 12v-13. 3) R. 458, tussen f. 87v en tussen f. 93v. en 94. 4) R. 548, f. 91. 5) H. 1537, f. 33v. 6) R. 461, f. 5-6; in 1569 behoort hierbij nog een plein en achterhuis zie R. 474, f. 169v.-170v; later ook genoemd „den Witten Wynthont” en „(de Witten) Hase-wint(hont)”. 7) R. 463, f. 167v-168. 8) W. 181.

In de negen jaren dat hij burger van Breda was, had hij reeds — zeker niet alleen omdat hij gezworene van het kramersgilde was ¹⁾ — een zekere bekendheid verworven, waarvan het volgende een duidelijk bewijs vormt. In juli 1559 werd hem van stadswege verzocht een Mr. Gerrit uit Capelle in de Langstraat aan te bieden de pestlijders in Breda te komen behandelen door „het laten metter vliemen”. Dat de opzet mislukte, was geenszins de schuld van Anthonis, want Mr. Gerrit gaf te kennen, dat hij voor hetzelfde loon dat Breda had aangeboden in Capelle kon blijven ²⁾.

Het echtpaar Hoze had behalve Hieronimus nog een zoon Peter, die in 1570 reeds als gehuwd man voorkomt. In dat jaar nam zijn vader voor hem een schuld van ruim f 1204,- op zich. Volgens een provisioneel vonnis van schepenen van Breda d.d. 16 juni 1570 moest Peter deze schuld, waarvoor hij borg gebleven was, voldoen. De twee eerste termijnen van de aflossing van dit bedrag betaalde Anthonis in november en december 1570, de derde en laatste termijn werd door zijn weduwe in 1579 voldaan ³⁾.

Als apotheker leverde hij niet alleen aan burgers, maar ook aan militairen. Zo hadden in 1571 en 1572 de Spaanse soldaten voor 31½ gld. medicijnen bij hem gehaald ⁴⁾. Wanneer we mogen aannemen, dat dit bij hem persoonlijk gebeurde en niet bij een eventuele waarnemer voor zijn weduwe, dan moet hij in de eerste helft van 1572 overleden zijn, want zijn echtgenote werd reeds op 18 juni van dat jaar als weduwe vermeld ⁵⁾.

Anthonis had op 27 aug. 1571 een testament laten opstellen door de pastoor en notaris Anthonis Dhoom ⁶⁾. De inhoud daarvan is bij het ontbreken van het archief van deze notaris onbekend; uit andere stukken blijkt echter dat zijn weduwe in het bezit van alle nagelaten goederen is gebleven ⁷⁾.

Adriaen van Vosholen huurde voor zijn apotheek m.i.v. 24 juni 1551 (St. Jansdag) voor f 54,- per jaar een gedeelte van het huis en erf „de Helm” aan de Grote Markt (= thans 24) ⁸⁾. Andere gegevens over hem zijn niet gevonden.

Symon Symonsz van Ruth was een neef van de apotheker Job van Ruth en kwam na diens overlijden in 1551 naar Breda om diens weduwe bij de voortzetting van de apotheek de be-

1) R. 92, f. 61. 2) H. 1534, f. 127v-128. 3) R. 475, f. 110v-111v.

4) H. 409a3. 5) R. 477, f. 58v-59. 6) R. 494, f. 155r+v.

7) R. 484, f. 123. 8) R. 456, f. 143v-144v.

hulpzame hand te bieden. Na zich overtuigd te hebben, dat het mogelijk was deze apotheek later zelf voort te zetten, kocht hij op 11 december 1553 het burgerrecht van Breda ¹⁾).

Omstreeks oktober 1557 na het overlijden van genoemde weduwe huurde hij die apotheek dan ook en was hiermede de derde apotheker in dat pand. Uit de nagelaten boedel van Jobs weduwe kocht hij „cruyt, suyker ende andere specerije“ en verkreeg daaruit enige legaten.

Nu hij zich zelfstandig gevestigd had, huwde hij met Anne Frans Anthonisz dochter ²⁾. Op 24 juni 1558 huurde hij ook nog de grote hof in de Molenstraat uit de nalatenschap van de weduwe van Wijnand Michielsz. Voor de beide huren — de apotheek aan de Grote Markt en de hof in de Molenstraat — betaalde hij tezamen f 36,— per jaar. Lang heeft hij er echter niet van geprofiteerd, want hij overleed reeds in de tweede helft van 1558 ³⁾.

Dyrck van den Dal vinden we slechts op 10 maart 1562 vermeld, toen op zijn hof en erf in de Akkerstraat voor een schuld van f 160,— beslag werd gelegd ⁴⁾. Mogelijk is hij identiek aan de Dierick van Dale, die in 1573 huurder was van een huis aan de oostzijde van de Grote Markt naast het huis „den Helm“ ⁵⁾.

Wouter Jan Woutersz van Deurne, (Duern), was een zoon uit het tweede huwelijk van de chirurgijn Jan Woutersz van Deurne en Agnes Goossen Buysen, een zuster van de apotheker Anthonis Goossen Buysen. De eerste maal vinden we hem genoemd op 24 oktober 1562, toen hij tezamen met zijn moeder, die weduwe was, en tevens optredend voor de overige kinderen, een akkoord aanging met de bewoner van het pand „de Zonne“ aan de Grote Markt, dat ten noorden grensde aan hun huis „t Pater Noster“ ⁶⁾. Wouter zal toen ongeveer 25 jaar geweest zijn.

Enige jaren later is hij getrouwd met Margriet Melchior Veris dochter. Vóór het aangaan van zijn huwelijk ontving hij van zijn moeder met toestemming van de andere kinderen uit de gemeenschappelijke goederen een hof en erf in de Akkerstraat op de hoek van de Keizerstraat. Na haar overlijden zou

1) H. 703, p. 39. 2) Tussen 5 aug. 1577 en 27 mei 1588 zie R. 462, f. 146v-147 en R. 463, f. 117-118v. 3) W. 181. 4) R. 467, f. 54, hij kocht deze hof van de executeur-test. van Balthazar Masschereel, priester, die 9 jan. 1559 overleed. 5) R. 467, f. 172-173. 6) H. 1910 b, f. 15v en R. 440, f. 167v.

hem daarvoor echter bij de deling van de nalatenschap f 80,— op zijn aandeel in mindering worden gebracht ¹⁾. Deze hof en erf, waarop hij intussen een huisje had laten bouwen, verkocht hij 18 maart 1577 ²⁾ en kocht twee weken daarna een erf van 40 roeden, genaamd „d'Bijlken”, gelegen buiten de stad „achter de nonnen” (= thans nabij de Lovensdijk) ³⁾.

In 1579 en 1581 verwierf hij door koop enkele bezittingen in de Doelstraat (= thans Zwaanstraat). In het eerste jaar een hof en erf met een speelhuisje daarin, dat ten westen aan de oude vesten en ten noorden aan de nieuwe vaart grensde ⁴⁾ en nog een hof en erf. De koopsom voor het laatste bedroeg f 129,— ⁵⁾. In 1581 kocht hij aldaar nog een huis, erf en hofje voor f 73,— ⁶⁾. Al deze bezittingen grensden aan elkander.

Bij de deling van de nalatenschap van zijn moeder in 1580 verkreeg hij, behalve hetgeen hem reeds ten huwelijk gegeven was, nog een jaarlijkse erfrente van 4 gld. 4 stuiver ⁷⁾.

Evenals andere apothekers in die tijd vestigde hij zich aan de Grote Markt. Aanvankelijk in het huis van zijn ouders, doch in 1579 blijkt, dat hij een huis had gehuurd aan de noordzijde van de Markt (thans Reigerstraat) naast het huis „den Oort” ⁸⁾.

Na de furie van Haultepenne in 1581, waarmede Breda in Spaanse handen viel, verliet hij de stad. Mogelijk had hij bij de verdediging van de stad een rol gespeeld. Reeds in 1579 leverde hij op bevel van de krijgsraad waren aan busschieters „om vyerclooten” te maken ⁹⁾. Zijn goederen werden toen geconfisqueerd. Een van zijn huizen in de Doelstraat werd op 17 september 1586 verkocht, omdat de daarop staande lasten niet voldaan waren ¹⁰⁾. Hij vestigde zich vermoedelijk in Zierikzee en overleed aldaar; zijn kinderen woonden althans in 1597 in die stad ¹¹⁾.

Na de inname van Breda door middel van het turfschip in 1590 werd de confiscatie natuurlijk teniet gedaan, de gemachtigde van zijn weduwe en zijn zes kinderen — de jongste was toen 1½ jaar oud — verkocht eind 1595 het hof met het speelhuisje en een der huizen in de Doelstraat. Het andere huis werd eind 1597 door een zijner kinderen van de hand gedaan ¹²⁾.

1) R. 472, f. 68v-69. 2) R. 481, f. 51. 3) R. 481, f. 57.

4) R. 483, f. 76, deze hof van 27 roeden werd ten behoeve van de stad afgegraven en was daardoor buiten gebruik in de jaren 1579 en 1580, waarvoor hem van stadswege een vergoeding van f 5, werd betaald, zie H. 406¹⁶⁾;

5) R. 483, f. 76. 6) R. 485, f. 77. 7) R. 484, f. 157v-158.

8) H. 1911, f. 4 en H. 1912, f. 17v en H. 1913, f. 10.

9) G. G. van der Hoeven, *Gesch. der vesting Breda*, 1868, p. 43.

10) R. 487, f. 308. 11) R. 498, f. 113. 12) R. 496, f. 189-190.

Michiel Peeters Weers was afkomstig uit Hoogstraten. Hij huwde te Breda met Marie Wijnant Joris Wijnants van Bernagien dochter en liet zich kort daarna op 15 juli 1575 als burger van Breda registreren. Voor zijn apotheek huurde hij een huis aan de Grote Markt ¹⁾. Eerst op 18 maart 1586 kocht hij de herberg en het huis met plein, stal en erf, genaamd „de Wildeman”, gelegen op de hoek van de Grote Markt en Gasthuisstraat (= thans Veemarktstraat). De koopsom bedroeg f 1600,-, waarvan hij f 600,— contant betaalde ²⁾. Toch voldeed dit huis hem niet en toen zich dan ook reeds op 31 april d.a.v. een gelegenheid voordeed om een huis te kopen, dat meer naar zijn zin was, deed hij het direct weer van de hand voor dezelfde prijs. Voor de door hem betaalde f 600,— ontving hij echter een jaarlijkse rente van 37½ gld. Op dezelfde dag kocht hij het huis met plein, achterhuis, hof, erf en naast gelegen gang, genaamd „de Swaen”, gelegen aan de Grote Markt tussen het stadhuis en de vroegere apotheek van Anthonis Hoze (= thans 40 en 42). In de loop van het volgende jaar betaalde hij hiervoor ruim f 1075,— ³⁾. Met zijn buurvrouw de weduwe van Anthonis Hoze sloot hij vervolgens op 19 jan. 1587 een overeenkomst over de afvoer van water van zijn huis ⁴⁾.

Mogelijk had hij zelf reeds het plan opgevat dit perceel in twee winkels en woningen te laten splitsen, doch dan is de uitvoering daarvan door zijn overlijden op 11 sept. 1587 verijdeld. Hij werd op 13 sept. 1587 in de Grote kerk begraven.

Uit de inventaris van de nagelaten goederen, die door zijn weduwe in 1589 ter weeskamer van Breda werd ingediend — zij was toen reeds hertrouwd met Dyrck Wachmans ⁵⁾ — blijkt dat zij de inboedel van de apotheek verkocht had aan de apotheker Gijsbrecht Eeltkens, die tevens vanaf 28 juli 1588 de helft van het huis „de Swaen” huurde. De splitsing van het huis was toen dus reeds een feit, de kosten daarvan hadden f 118,— bedragen. Voor de ca. f 1500,— aan te betalen schulden en voor het onderhoud van haar vier kinderen — w.o. drie dochters — behield zij het huis „de Swaen” met de achterhuisjes en een huis en hof in de Akkerstraat in eigendom ⁶⁾. Dit

1) H. 1911. 2) R. 487, f. 177-178. 3) *ibid.*, f. 204v-207.

4) R. 488, f. 14v-15.

5) Afd. III-8, no. 4, f. 35v vermeldt een Mr. Michiel Wachmans, apothecaris, in die tijd 1586/7 komt geen apotheker Wachmans in Breda voor, men zal zich vergist hebben met de tweede echtgenoot Dyrck Wachmans van de weduwe van de apotheker Michiel Weers. 6) W. 324.

laatste huis had het echtpaar Weers verkregen door koop van haar vader ¹⁾).

De splitsing van het huis „de Swaen” in twee winkels en woningen werd eerst op 6 sept. 1590 geregistreerd ²⁾. Het zuidelijk deel (thans 40) behield de oude naam, het noordelijk deel (thans 42) werd „de Pellicaen” genoemd.

Vermeldenswaard is nog, dat de oudste dochter van Weers, genaamd Elisabeth en ca. 1577 geboren, later met de apotheker Henrick Anthonisz Wissems huwde.

Henrick Anthonisz Wissems senior, werd ca. 1579 geboren ³⁾ en huwde in februari 1604 met Elisabeth, een dochter van de apotheker Mr. Michiel Weers ⁴⁾. Hij heette toen Henrick Anthonis Henrick Gielissone. Hij was de eerste van vier generaties apothekers Wissems en met hem komt deze familienaam in gebruik. Op 17 februari 1604 werden door notaris Melis Janssen voor het echtpaar Wissems de huwelijksvoorwaarden opgesteld. De langstlevende van beide echtelieden werd daarbij tot erfgenaam benoemd ⁵⁾.

Zij vestigden zich in het huis „de Pellicaen” aan de Grote Markt (= thans 42), dat zij ten huwelijk had ingebracht.

Henrick was de eerste Bredase apotheker, die verschillende officiële functies verkreeg, t.w. achtereenvolgens H. Geestmeester of aalmoezenier, tienraad, schepen, weesmeester en kerkmeester van de Grote kerk. Een aanzienlijk aantal bestuursfuncties dus. In de tijd dat hij aalmoezenier en H. Geestmeester was verkreeg hij de levering van „specerijen, solve, etc.” aan de Bredase armen ⁶⁾.

Aangezien hij reeds een huis bezat en dus niet genoodzaakt was er een te kopen, belegde hij zijn geld in de aankoop van 1/24 deel in de windmolen van Baarle-Hertog op 15 april 1611 ⁷⁾ en in de aankoop van een schuldbrief van 457 1/2 gld. op 20 juni 1608 ⁸⁾. Met hetzelfde doel pachtte hij met twee mededoeners

1) R. 492, f. 81v-82. 2) R. 491, f. 101v-104.

3) N. 26, f. 38v. 4) R. 1104 A, f. 109, eigenaardig is dat een andere Betteken (= Elisabeth) Michiel Weers dochter huwde met Gheryt van Eyndmer in 1601 en in 1605 bij haar tweede huwelijk met Peeter Servaes Ysaacx ook Elisabeth Mr. Michiel Weers dochter werd genoemd zie R. 1104 A, f. 95v en f. 112. Zowel in het weeskamerarchief als in de vestbrieven worden deze Elisabeth en de echtgenote van Wissems steeds allebei Elisabeth genoemd. Michiel Weers had echter vier kinderen: Elisabeth (Lysken), Judich, Michiel en Marie in 1591 resp. 14, 9, 7 en 5 jaar oud zie R. 492, f. 81v. Een van beide Elisabeth genoemde dochters zal Judich geweest zijn. 5) Zie het hierna te noemen testament. 6) Afd. II-19, no. 39, f. 85. 7) R. 510, f. 56v-57. 8) R. 507, f. 74r+v.

van de Prins van Oranje m.i.v. 1 januari 1619 de grote watermolen met de schuur of de stal daarbij gelegen op de stadsvesten en de nieuwe rosmolen in de Akkerstraat voor een termijn van 5 jaar à f 6100,— per jaar en trad dezelfde dag op als mededoener in de pacht van de windmolen in de Zandbergen onder Ginneken met het woonhuis daarbij voor een pachtsom van f 2100,— per jaar¹⁾. Opmerkelijk is wel, dat hij in deze akten zowel „cruydenier” als „apothecaris” wordt genoemd. „Cruydenier” noemde men hem ook in 1623²⁾, terwijl hij in 1615 „coopman appoticaris” heette³⁾. In de meeste gevallen noemt men hem echter apotheker.

Op 30 juni 1620 leende hij ruim f 133,— uit⁴⁾; eveneens als geldbelegging kocht hij 15 juli 1626 het half huis met erf en achterhuis, plein met pomp en regenbak en een hof, genaamd „den Valck”, gelegen aan de Grote Markt (= thans Ridderstraat). Van de koopsom ad f 925,— voldeed hij ruim f 231,— contant en gaf voor de rest een schuldbekentenis af, welke hij op 9 december 1628 afloste⁵⁾. Dit huis werd door hem verhuurd aan een chirurgijn.

Op 23 mei 1627 leende hij nog eens f 144,— uit, die echter reeds op 2 maart van het volgende jaar werden terugbetaald⁶⁾.

Henrick overleed 14 december 1629. Zijn weduwe bleef in het bezit van alle goederen overeenkomstig het bepaalde bij het testament van 25 februari 1625 voor notaris J. Naggers opgesteld⁷⁾. Lang heeft zij haar echtgenoot niet overleefd, zij overleed reeds een jaar na hem. Behalve de bovengenoemde bezittingen lieten zij nog vele landerijen, weiden, beemden en bos in Princenhage, Etten, Leur en Hoeven na. Deze goederen zullen Henrick aanbestorven zijn van zijn ouders⁸⁾.

Tijdens zijn huwelijk werden vijf kinderen geboren: Anthonis ca. 1607, die apotheker werd en de gehele apotheek overnam; Michiel gedoopt 29 aug. 1609 in de R.K. kerk aan de Brugstraat, die op jeugdige leeftijd overleed; Catharina gedoopt 18 mei 1611 in dezelfde kerk, die later huwde met de apotheker Jan Jan Dingmans Dirven; Dyrck ca. 1613 en Perijken ca. 1615, die later huwde met Gijsbrecht Martinus Stickers, de vader van de apotheker Jan Stickers.

1) R. 517, f. 171-172. 2) W. 41, f. 100v. 3) N. 24, f. 104.

4) R. 519, f. 78r+v. 5) R. 524, f. 76-77v. 6) R. 525, f. 96v-97.

7) N. 38, f. 4-6. 8) W. 761.

Na het overlijden van de weduwe Wissens verkreeg haar zoon Dyrck het vruchtgebruik van alle nagelaten goederen. Eerst op 5 augustus 1656 werden de bezittingen ten overstaan van notaris J. van den Couwenberch tussen de erfgenamen gedeeld met uitzondering van enige goederen, w.o. het huis „de Pellicaen”, die reeds in december 1637 gedeeld waren. In 1656 had de boedel nog een waarde van ca. f 4800,—¹⁾.

Michiel Michielsz Rijers was een zoon en kleinzoon van Bredase chirurgijns, resp. Mr. Michiel Willemsz en Mr. Willem Willemsz en werd omstreeks 1570 geboren.

In 1595 bevond hij zich te Roosendaal. Op 26 juli van dat jaar droeg zijn vader hem diverse schuldvorderingen over ter voldoening van zijn moederlijk erfdeel²⁾.

Hij huwde ca. 1602 met Adriana Cornelis Henrick Claes Gijsbrechts, alias Rat(ten) dochter en vestigde zich ongeveer een jaar daarna in Breda in het huis en erf met kamer en plein en huisje daarop, genaamd „den Gulden Arent”, gelegen op de hoek van de Reigerstraat (= thans 32) en de Schoolstraat, dat door zijn vader op 21 maart 1603 was gekocht³⁾.

Twee jaar later is ook zijn vader overleden. Op 2 februari 1605 verkochten Michiel en zijn zuster het door hun vader nagelaten huis op de Veemarkt voor f 800,—⁴⁾.

Als geldbelegging kocht hij 26 april 1612 drie gemeten beemd in de Donk achter de Haagdijk⁵⁾ en in 1614 een huisje, hof en erf aan de Keizersbrug te Breda voor f 550,—, het laatste gedeelte van de koopsom werd door hem reeds in het jaar daarna voldaan⁶⁾.

Ook deze apotheker kreeg een bestuursfunctie in Breda, van 1612—1615 was hij tienraad.

Zijn eerste echtgenote overleed op 16 november 1619 en werd drie dagen later in de Grote kerk begraven. Zij liet hem met vele kleine kinderen achter. Door de weesmeesters werd het testament opgeëist op 7 augustus 1620, doch eerst op 3 december gaf hij daaraan gehoor. Het was opgesteld door notaris C. van Oeteren en gedateerd 1602, de echtelieden benoemden daarbij elkander tot erfgenaam⁷⁾.

1) N. 160. 2) R. 817, f. 48v-49. 3) R. 502, f. 47r+v. 4) R. 504, f. 29v. 5) R. 511, f. 54. 6) R. 516, f. 74v-75. 7) W. 68, f. 19; het archief van notaris van Ieteren is verloren gegaan.

Kort na het overlijden van zijn eerste echtgenote hertrouwde hij met Elisabeth Buycx. Zijn apotheek „de Gulden Arent” en nog twee huizen in de Schoolstraat, die hij ook van zijn vader had geërfd, verkocht hij mede namens zijn kinderen uit het eerste huwelijk op 5 april 1627 voor totaal f 3000,—. Voor dit bedrag werd een obligatie afgegeven¹⁾. Nadat hij aldus zijn apotheek van de hand gedaan had, is hij naar Zevenbergen vertrokken. Toen op 25 mei 1629 de laatste termijn van de genoemde koopsom werd voldaan, woonde hij reeds te Zevenbergen²⁾. Lang heeft hij daar niet meer als apotheker gefungeerd, want reeds vóór 15 april 1631 is hij overleden³⁾.

Sebastianus la Porte komt alleen voor als getuige bij de doop van een kind in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda. Aangezien er verder niets meer over hem in de Bredase archieven te vinden is, neem ik aan dat hij niet te Breda woonde, of dat hij deel uitmaakte van het garnizoen. Zijn naam pleit voor het laatste.

Gijsbrecht Jans Eeltkens werd ca. 1562 te 's-Hertogenbosch geboren en kwam in 1588 naar Breda. Hij vestigde zich hier in de helft van het huis „de Swaen” aan de Grote Markt (= thans 40), dat hij met de achterste hof van dit huis van de erfgenamen van de apotheker Michiel Weers huurde op 28 juli 1588 voor een termijn van vier jaar à f 66,— per jaar. Van dezelfde erfgenamen kocht hij tevens de inboedel van de apotheek voor ruim f 693,—⁴⁾.

Toen hij in Breda arriveerde was hij reeds gehuwd met een Wilhelmina, want op 25 nov. 1588 liet het echtpaar al een dochter Maria dopen in de R.K. kerk aan de Brugstraat. In dezelfde kerk lieten zij nog dopen Anna 4 maart 1590; Clementia 13 oktober 1591 en Catharina 27 juni 1595⁵⁾. Hun zonen Jan en Gijsbrecht zijn vermoedelijk nog te 's-Hertogenbosch geboren, aangezien hun doopinschrijvingen alhier niet gevonden zijn. Gijsbrecht kocht het burgerrecht van Breda op 5 december 1588⁶⁾.
(Wordt vervolgd)

1) R. 525, f. 70-71; hij zal toen reeds kinderen uit het tweede huwelijk hebben gehad, men sprak n.l. van „voorkinderen”, zodat de veronderstelling gewettigd is, dat hij reeds „nakinderen” had.

2) R. 526, f. 161r+v. 3) R. 527, f. 96r+v. 4) W. 324 en R. 491, f. 101v-104. 5) Doopboek 2, f. 64v, f. 88, f. 89v en f. 115v.

6) H. 703, p. 178.

en biedt aan, de medicamenten te leveren 5 % beneden de tax.

Apotheker *Rijke* hebben wij nog ontmoet als onderzoeker van ons voormalig gemeentelijk pompwater en dan is er nog een grapjas, *Toon van Bon* (geb. 1821). Hij had zijn apotheek in Gestel aan de Hoogstraat en mocht zich in de klandizie verheugen van niet slechts geheel Gestel, maar vooral van alles wat aan boeren, burgers en buitenlui naar de Eindhovense markt trok. Van deze mensen genoot hij het onbeperkt vertrouwen en als de dokter 't niet meer kon opknappen, dan trokken ze naar Toon van Bon als laatste toevlucht in de nood. Vooral na de wonderdadige genezing van de hand van Naadje van Dijk, het toenmalige Gestelse bokking- en haringvrouwtje, werd Toon als een soort wonderdokter aangezien. Maar, dat de naam van Toon van Bon is blijven leven onder de bevolking, dankt hij vooral aan zijn snakerijen. Speciaal had hij het op honden voorzien. Zo is bekend dat hij hier op

een hondententoonstelling verscheen met een exemplaar, dat alle kleuren van de regenboog droeg. De zwarte hond van zijn buurman gaf hij een wit verfje zodat het trouwe dier als onbekende hond zijns meesters het huis werd uitgeschopt totdat een toevallige onweersbui hem een zebrakleur gaf en het bedrog ontdekt werd.

Doch ook zijn evenmens was niet veilig voor zijn plagerijen en snaakse invallen, doch die zijn meest ongeschikt om hier te verhalen. Toon stierf 26 April 1892 in Oss. Op zijn bidprentje leest U onder meer: „Wat zullen nu mijn wereldsche vermaken, mijn snakerijen mij baten? Mijne straf zal hierdoor niet verminderd maar wellicht vergroot worden. Deus non irre dextur, God laat niet met zich spotten. Vooral gij, mijne vrienden, die ik misschien door mijne schuld aanstoot heb uitgegeven en die mij nu alleen die schrikbarende eeuwigheid laat ingaan, volgt gij mij daar tenminste met Uwe gebeden.”

Bijgebonden :

Verslag over de werking van de Kring gedurende het jaar 1958.
Rapport d'Activité du „Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie.
Année 1958.

CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE
KRING VOOR DE GESCHIEDENIS DER PHARMACIE IN BENELUX
Opgericht 18 april 1950. — Fondé le 18 avril 1950.

Bureau / Bestuur :

Président : Dr. P. H. Brans, Rotterdam	President
Vice-Président : Pharm. I. Etienne, Verviers	Vice-President
Secrétaire : Apoth. L. Vandewiele, Gent	Secretaris
Trésorier : E. G. Segers, Brussel	Penningmeester
Administrateur : Apoth. Alfred Nimax, Luxembourg.	

Membres d'honneur / Ereleden :

- Dr. M. Bouvet, président de la Société d'Histoire de la Pharmacie, rue Thénard 4, Paris Ve, France.
- Apoth. G. E. Dann, President Intern. Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie, Daenische Str. 19, Kiel, Deutschland.
- Prof. Dr. D. Rafael Folch y Andreu, président Sociedad Española de Historia de la Farmacia, General Mola 85, Madrid, España.
- Prof. Dr. G. Urdang, director American Institute of the History of Pharmacy, Monroe Str. 1635, Madison 6, (Wisc.) U.S.A.
- Prof. Dr. A. E. Vitolo, Presidente del Associazione Italiana di Storia della Farmacia, Piazza Carrara 10, Pisa, Italia.

Membres Donateurs / Ondersteunende leden :

- A. P. B. (Algemene Pharmaceutische Bond / Association Pharmaceutique Belge), Archimedesstr. 11, Brussel.
- Kon. Ned. Mij ter bevordering der Pharmacie, Alexanderstr. 11, 's-Gravenhage.
- Departement Amsterdam van de K.N.M.P., Jan Luykenstr. 94, Amsterdam Z.
- Departement Gelderland van de K.N.M.P., Arnhemseweg 1, Ede, G.
- Departement 's-Gravenhage van de K.N.M.P., Rijkswijkseweg 113, 's-Gravenhage.
- Departement Limburg van de K.N.M.P., Wijker Brugstr. 10, Maastricht.
- Departement Noord Brabant van de K.N.M.P., Wilhelminapark 28, Tilburg.
- Departement Noord-Holland van de K.N.M.P., Duinoordstr. 69, Haarlem.
- Departement Rotterdam van de K.N.M.P., Goudsesingel 29, Rotterdam.
- Departement Utrecht van de K.N.M.P., Bem. Weerd O.Z. 29, Utrecht.
- Syndicat des Pharmaciens Luxembourgeois, avenue du 10 septembre 5.
- N.V. Handelsmaatschappij L. I. Akker, Postbus 21, Rotterdam.
- Etabl. Biergon, 5, rue Sœurs de Hasque, Liège.
- Etabl. Coles, chaussée d'Haecht 24-26, Diegem-Brussel.
- N.V. Kon. Pharm. Fabr. v/h Brocades, Stheeman en Pharmacia, Looiersgracht 27-39, Amsterdam C.
- N.V. Amsterdamse Chininefabr., de Wittenkade 48-50, Amsterdam W.
- Etabl. A. Couvreur, 78, rue Gallait, Brussel - Bruxelles.
- Etabl. Cusi avenue Louise 428, Brussel - Bruxelles.
- Etabl. Kottenhoff, Bondgenotenstr. 84, Vorst.
- P. Hahmes, St.-Servaasklooster, Maastricht.
- N.V. v/h B. Meindersma, Westerlaenstr. 150-158, 's-Gravenhage.
- Etabl. Mijnhardt-Mon Cœur, Antwerpen-Mortsel.
- N.V. Handelsmij Nedigepha, Nieuwe Spiegelstr. 3-5, Amsterdam.
- N.V. Onderlinge Pharmaceutische Groothandel, Nieuwe Gracht 63, Utrecht.
- Ophaco, rue du Pépin 21, Brussel - Bruxelles.
- N.V. Pernivita, Postbus 69, Vlaardingen.
- Pharmacies Populaires, rue de Mangombroux 173, Verviers.
- N.V. Philips-Roxane Pharm. Chem. Ind. „Duphar”, P.C. Hoofdstraat 171-173, Amsterdam Z.
- C. N. Schmidt, Keizersgracht 31, Amsterdam C.
- Syndicat Pharmaceutique de l'Arrondissement de Verviers, Verviers.
- N.V. Dr. Willmar Schwabe, Westzijde 116, Zaandam.

Cotisation / Lidmaatschap :

- Membres et membres donateurs — Leden en ondersteunende personen :
f 8,— (100 fr. Belg.) par an, per jaar.
- Sociétés, institutions donatrices — Ondersteunende verenigingen, instellingen, instituten, etc. f 25,— (300 fr. Belg.).